

KONSTVETENSKAP I FINLAND IDAG: UNDERVISNING, FORSKNING, AI OCH DEN NATIONALISTISKA KONSTKANON

Marie-Sofie Lundström, Mia Åkerfelt och Fred Andersson

Konstvetenskap, Åbo Akademi

Vårt paper inleds med en kort presentation av konstvetenskapens situation i Finland, som vi upplever att skiljer sig något från den svenska. Vi redogör för organisationen på både ett nationellt plan och lokalt vid Åbo Akademi, samt möjligheter till samarbete mellan de finska universiteten. Vi uppmuntrar även till diskussion om AI, dess relation till konstvetenskap och hur man i undervisningen kan utnyttja AI för kritisk granskning av konstens historia, både den finska, av tradition nationalistiskt färgade konstkanon och den internationella. Vilka metoder blir aktuella, och vilken förnyelse krävs av pedagogiken? Avslutningsvis ges en kort presentation av den på forskning baserade, kanonkritiska granskningen av Finlands konsthistoria, som (förhoppningsvis) publiceras i form av en bok 2025, även i svensk upplaga. I slutet av vårt paper hittas två bilagor som består av exempel på AI-genererad konstvetenskap.

SITUATIONEN VID UNIVERSITETEN I FINLAND 2023

Universitetens ställning i Finland skiljer sig från den svenska. Det dagliga arbetet vid Åbo Akademi, liksom vid landets övriga universitet styrs av undervisningsministeriets finansieringsmodell (<https://okm.fi/sv/styrningen-finansieringen-och-olika-avtal>). I avtalet stipuleras koefficienter för utexaminering inom utsatt tid och antal examina. Även antalet publikationer och anskaffning av extern finansiering påverkar storleken på det statliga bidraget. Modellen gör speciellt små ämnen som konstvetenskap vid ÅA sårbara (survival of the fittest). Effektivitetskraven skapar även risk för att kvaliteten påverkas negativt på alla nivåer.

Konkret syns detta t.ex i forskarutbildningen. Allt fler doktorander skriver artikelavhandlingar medan monografi-avhandlingarna blir färre. I Finland kan man antas som forskare utan att ha finansiering. Doktorandtjänsterna är få och de flesta finansierar sina studier genom flera kortare individuella stipendier. Doktorandutbildningen är i nuläget 4 år, men undervisningsministeriets har initierat en diskussion om att förkorta den till 3 år.

Det formella samarbetet mellan universiteten bygger på enskilda initiativ direkt mellan ämnen. Konstvetenskap vid ÅA har tätast kontakt på forskarnivå med den finskspråkiga systerinstitutionen vid Åbo Universitet, men språkfrågan komplicerar samarbetet och i praktiken hålls gemensamma seminarier främst på engelska. Kontakter med Sverige är därför önskvärda. Hittills har vi småskaligt samarbete med

Uppsala och Växjö i form av bihandledare för doktorander, och till forskarseminariet bjuds rikssvenska seminarieledare och gästföreläsare in.

Hur fortsätter konstvetenskapen att vara relevant?

Ett konstvetenskapligt kunnande har en stark relevans även framöver, särskilt gällande utvecklingen inom AI. Vid de finländska universiteten uppmuntras AI-användning i undervisningen som analysverktyg, men inte för att skriva originaltext. I forskning och undervisning bör vi följa med utvecklingen, samtidigt som vi bidrar till att upprätthålla kunskaperna i konsthistoria och metodologi.

AI är ett bra exempel på hur ny teknik aktualiserar grundläggande frågor inom vårt ämne: vad är konst, vad är stil och vilken funktion skall konsten ha? När man AI-genererar bilder är stilbegreppet en central del av prompten och dess innebörd skiljer sig från konstvetenskapens definition. AI skapar vanligen stilar på basen av statistisk förekomst, vilket gör att fokus läggs på "stora mästare" vars konst har störst spridning digitalt. Konstnärer som inte förekommer digitalt i någon större utsträckning eller konst från perifera regioner representeras stereotyp eller saknas helt. I bilaga 1, exempel 1 har Bing Image Creator genererat en bild som har en igenkänningsbar stil (van Gogh) medan i exempel 2 blir resultatet missvisande (skandinavisk nationalromantisk arkitektur).

Kanon-diskussionen aktualiseras också då AI främst upprepar information som är tillgänglig på nätet, vilket kan leda till problematiska resultat. I sökningar gjorda våren 2023 ansåg ChatGPT att det inte går att skriva en finländsk konsthistoria för perioden 1100-nutid eftersom det inte fanns ett Finland före 1809, vilket speglar äldre finsk-nationalistisk historieskrivning. Numera har programmet inkluderat mer data, men ännu bygger svaren på nationalistisk kanonskrivning, enskilda vetenskapliga artiklar eller digital förekomst/omnämning. I exemplet i bilaga 2 lyfter programmet perioder som i finländsk kanon givits stor vikt, kombinerat med rena felaktigheter - som passagen om italienska konstnärer. För 1900-talet använder programmet enskilda vetenskapliga artiklar eller förekomst - få konsthistoriker skulle t.ex. ge Tove Jansson den position som ChatGPT gett henne här.

Kan vi konstvetare då påverka utvecklingen mot ett mer representativt och inkluderande resultat inom AI-genererad text och bild - och är detta vår uppgift? Svaret beror på det syfte man vill att AI-text och bild skall ha framöver. I nuläget kan materialet användas för analys i diskussion med studenterna. För att avkoda vilka ideologier och beräkningsmodeller som ligger bakom resultaten måste studenterna kunna sin källkritik, bild- och stilanalys samt förstå ideologisk påverkan på kanon. På så vis för AI oss som vetenskapsämne tillbaka till våra metodologiska grunder, vilka därmed blir högst relevanta.

En kanonkritisk granskning av konsten och arkitekturen i Finland från medeltid till 2020 - ett bokprojekt vid Åbo Akademi

Boken är kanonkritisk, med fokus på mobilitet och kontext. Idéer, konstnärer och konst, nationellt och internationellt, har rört sig i båda riktningarna över synliga och osynliga gränser. Konsten och arkitekturen inplaceras i en bred kultur- och idéhistorisk kontext, med stark förankring i Finlands historia. Sverige (i och med

Finland som del av det svenska riket), Baltikum samt kontakterna österut inkluderas i större uträkning än i tidigare verk; begreppen "Finland" och "finsk" konst utvidgas.

I verket sker en utvidgning av konstens och arkitekturens fält, t.ex. inkluderas samisk konst för första gången i ett finländskt översiktsverk. Likaså förekommer en större variation i konstformer, objekt och miljöer. Därtill granskas hur översiktsverk och andra konsthistoriska publikationer har utnyttjats i nationalistiskt syfte (historiografisk approach).

Verket består av en fortlöpande allmän översikt med kompletterande och fördjupande specialartiklar. Projektet engagerar ca 60 ledande experter från universiteten, museerna och fältet; texterna bygger på den senaste forskningen. Boken är riktad till den breda allmänheten, museisektorn och universiteten (kursbok). Boken ges enligt planerna ut 2025 i både finsk och svensk upplaga, och kommer att omfatta ca 1000 tryckta sidor, rikligt illustrerad.

BILAGA 1

Exempel 1: Prompt: *T-rex in the style of van Gogh*. Bing Image Creator.

Exempel 2: *T-rex in the style of Scandinavian national romanticist architecture*. Bing Image Creator.

BILAGA 2: CHATGPT-GENERERAD BESKRIVNING OM FINLÄNSK KONSTHISTORIA, FRAMTAGEN 9.10.2023

Prompt: Write an academic text of 300 words describing the most important periods in the Finnish art history from medieval times to present day.

Svar enligt ChatGPT:

Title: A Brief Overview of Finnish Art History: Medieval Times to the Present Day

Introduction

Finnish art history, like the nation itself, has evolved over centuries, reflecting the cultural and historical shifts of the region. This brief overview highlights some of the most important periods in Finnish art history from medieval times to the present day.

Medieval and Renaissance Periods (1100-1600)

Finnish art during the medieval period was predominantly influenced by the Swedish and Russian Orthodox traditions. The emergence of Finnish churches, characterized by wooden architecture and intricate frescoes, stands as a testament to this era's artistic achievements. Iconic examples include the St. Olaf's Church in Tyrvää and the Holy Cross Church in Rauma.

The Renaissance period saw the influx of foreign artistic influences, particularly from Italy. Notable artists like Elias Brenner and Mikael Toppelius began to introduce elements of Italian Renaissance style, thus transitioning Finnish art towards more classical forms.

The National Romantic Movement (Late 19th and Early 20th Century)

During the late 19th and early 20th centuries, the National Romantic Movement emerged as a pivotal period in Finnish art history. Artists such as Akseli Gallen-Kallela and Eero Järnefelt sought inspiration from Finland's nature and folklore, promoting a sense of national identity. The Karelian mythology and the Kalevala epic served as rich sources of inspiration.

Modernism and the Influence of World Wars (Early 20th Century)

The early 20th century witnessed the rise of modernist movements in Finnish art, with prominent figures like Eero Saarinen and Alvar Aalto making significant contributions to architecture and design. However, the impact of two world wars also influenced Finnish art, leading to introspection and social commentary, best exemplified by the works of Tyko Sallinen and Yrjö Ollila.

Contemporary Art (Post-World War II to Present)

The post-World War II era marked the growth of contemporary Finnish art. Artists such as Tove Jansson, known for her Moomin illustrations, and Eija-Liisa Ahtila, a renowned video artist, gained international recognition. Finnish contemporary art continues to explore a diverse range of mediums and themes, reflecting global influences while maintaining a distinct Finnish identity.

Conclusion

Finnish art history is a fascinating journey through time, encompassing diverse influences and periods. From the medieval and Renaissance periods to the National

Romantic Movement, modernism, and contemporary art, Finnish artists have consistently evolved, adapting to changing cultural and historical landscapes. Today, Finnish art continues to thrive, forging new paths while preserving its rich heritage.